

Dysphagia és annak táplálásterápiája a dietetikusok
munkájának tükrében

Doktori tézisek

Kovács Andrea

Semmelweis Egyetem

Egészségtudományi Doktori Iskola

Témavezetők: Dr Folyovich András Ph.D., osztályvezető
főorvos, Veresné Dr Bálint Márta Ph.D., főiskolai tanár

Hivatalos bírálók: Prof. Dr Bihari Katalin Ph.D.,
osztályvezető főorvos, Dr Zsiga Katalin Ph.D., szakorvos

Komplex vizsga szakmai bizottság:

Elnök: Prof. Dr Bálint Péter Ph.D., egyetemi tanár,
tanszéki csoportvezető, Tagok: Dr Mák Erzsébet Ph.D.,
egyetemi docens, Dr Madurka Ildikó Ph.D.,
osztályvezető főorvos

Budapest

2025

I. Bevezetés

Az utóbbi évtizedekben tapasztalt tendenciák szerint a dysphagia előfordulásai gyakoriságának növekedése figyelhető meg világszerte. A dysphagia egy olyan nyelészavarral járó kórkép, amelynek fő kiváltó okai az olyan egészségügyi problémák, mint a stroke, az obstruktív krónikus tüdőbetegség (COPD) és a daganatos megbetegedések. Kialakulása szempontjából a stroke fokozott kockázatot jelent, ugyanis a stroke-on átesett betegek körében 30-70%-os előfordulási gyakoriság figyelhető meg a nyelészavar tekintetében. Emellett ezen páciensek gyógyulását nagyban megnehezítik a dysphagiával járó szövődmények, mint amilyen a malnutríció, az aspirációs pneumonia és a szarkopénia. A szövődmények kialakulása nem csak a páciensek túlélési esélyét, de életminőségét is jelentősen rontják, emellett pedig rendkívüli terhet rónak az ápoló személyzetre és az egészségügyi ellátórendszerre. A stroke kialakulásának veszélyét az életkor is növeli. Ez az átlag életkor folyamatos emelkedése miatt napjaink előregedő társadalmára fokozott veszélyt jelent. Ugyanis az

elkövetkezendő évtizedekre a felmérések a várható élettartam további növekedését valószínűsítik, ezzel összefüggésben a stroke páciensek számában, így a dysphagia prevalenciájában is további emelkedés várható. (Arnold et al., 2016; Kovács, Szabó, Óváry, et al., 2021).

A dysphagiával küzdő páciensek számára az alultápláltság jelentős egészségügyi kockázatot jelent, így ezen páciensek esetében különösen fontos a megfelelő tápláltsági állapot fenntartása. Amennyiben a dysphagiás beteg malnutrícióban is szenved, az további szövődmények kialakulásához vezet, így az állapotromlás elkerülése érdekében elengedhetetlen dietetikus szakember bevonása a rehabilitációs folyamatokba (Chatindiara et al., 2018).

A dysphagiával kapcsolatos kutatáshoz személyes motiváltságom 2018-ra vezethető vissza, amikor az USA-ban tett intézménylátogatáson szembesültem a dietetikus szakemberek szerepének jelentőségével a nyelészavarban szenvedő páciensek ellátásában. Ekkor tárult fel előttem, hogy az étrend összeállításában, az ételek elkészítésében és tálalási módjában milyen sokféle, a hazai egészségügyi ellátórendszer számára ismeretlen lehetőségek rejlenek.

Ekkor vált célommá, hogy a megszerzett tudás és tapasztalat segítségével támogassam a hazai, dysphagiás páciensek ellátásában résztvevő dietetikusok munkáját. Ezt követően 2019-ben megkezdtük a Dysphagia Séf Programot, majd életre hívtuk a Dysphagia Séf Kurzust és 2022-ben a Magyar Dietetikusok Országos Szövetségével (MDOSZ) együttműködésben kezdetét vette a Dysphagia Facebook Séf Kampány. A kezdeményezések célja a dietetikusok dysphagiás betegek táplálásához kapcsolódó elméleti és gyakorlati tudásának bővítése, valamint a közösségi oldal segítségével a nyelészavaros páciensek családtagjai számára olyan, a mindennapok során is elkészíthető receptek megosztása, amelyekkel lehetővé válik a dysphagiás betegek családi étkezésekbe való bevonása. A Táplálásterápiás Ambassador Program keretein belül a dietetikusok a dysphagiás páciensek ételeinek elkészítéséhez kapcsolódóan gyakorlati ismereteket, tálalási praktikákat és új recepteket ismerhettek meg. Mindezzel Magyarországon eddig egyedülálló lehetőségek révén igyekeztünk hozzájárulni a dietetikusok dysphagiás páciensek táplálásában tanúsított paradigmaváltásához, mely szerint a nyelési zavarral

küzdők is ehetnek finom és gusztusosan tálalt ételeket. Ennek révén a páciensek étvágya is növelhető, így a malnutríció kockázata hatékonyan csökkenthető.

II. Célkitűzés

Dolgozatom célja egy, a dysphagiáról teljes körű elméleti és gyakorlati ismereteket nyújtó, főként dietetikusoknak szóló edukációs anyag összeállítása, melynek középpontjában a stroke-on átesett dysphagiás páciensek táplálási lehetőségei, gyakorlati praktikái, ehhez kapcsolódó receptek és tálalási módok állnak. Ahhoz, hogy az edukációs anyag minden szinten, a dietetikusok szakmai ismereteinek bővítéséhez és elmélyítéséhez hozzájárulhasson, előzetesen kérdőíves felmérés révén információkat gyűjtöttem a kórházi, rehabilitációs -és szociális intézmények dietetikusainak dysphagiával kapcsolatos tudásáról, szakmai ismeretéről, véleményükről és az általuk tapasztalt hiányosságokról. Az ezek felhasználásával elkészült oktatóanyag kiadását követően újabb kérdőíves felmérés révén vizsgáltam, hogy a kiadvány hogyan befolyásolta a szakemberek

munkavégzését, hozzájárult-e a szakmai ismeretek bővítéséhez, pontosításához.

Kutatásom során az alábbi hipotézisekre kerestem a választ:

HIPOTÉZISEK

1. hipotézis: Feltételezem, hogy a dysphagia fogalmának pontos ismerete szignifikánsan magasabb az edukáció után.

2. hipotézis: Feltételezem, hogy az edukációt követően szignifikánsan nő a rizikócsoportok azonosítási hatékonysága, kiemelten az idős (75 év feletti) páciensek esetében.

3. hipotézis: Feltételezem, hogy az edukációt követően szignifikánsan csökken azok aránya, akik szerint elsődlegesen az ápolók feladata a dysphagia kiszűrése.

4. hipotézis: Feltételezem, hogy az edukációt követően szignifikánsan magasabbnak mutatkozik azon intézmények száma, ahol nem történik dysphagia szűrés.

5. hipotézis: Feltételezem, hogy az edukációt követően szignifikánsan magasabb azon dietetikusok aránya, akiknél a dysphagiás étrend egyik fontos jellemzője az amilázrezisztens sűrítőpor alkalmazása.

6. hipotézis: Feltételezem, hogy az edukációt követően szignifikánsan magasabb azon kitöltők aránya, akik szerint intézményükben nem érhető el a speciális, állagmódosított amiláz-rezisztens sűrítőpor sűrített diéta.

7. hipotézis: Feltételezem, hogy az edukációt követően szignifikánsan magasabb azon dietetikusok aránya, akik szerint a dysphagiás étrend kórházi bevezetésével kapcsolatban a dietetikusok legfőbb erőssége az intézmény táplálásterápiájának aktív támogatása a táplálási team tagjaként.

III. Anyagok és módszerek

Adatgyűjtés

A saját szerkesztésű, dietetikus szakemberek számára összeállított online kérdőívet (1. számú kérdőív) 2020

szeptemberében küldtem el kitöltetésre az MDOSZ segítségével olyan dietetikusokhoz, akik kórházakban, ápolási otthonokban és rehabilitációs központokban dolgoznak. Beválasztási és kizárási kritériumok nem kerültek alkalmazásra. A kérdőív 2020.09.09-11.11-ig volt elérhető.

Az 1. számú kérdőív adatainak begyűjtését és értékelését követően 2022 és 2024 között összeállítottam az edukációs anyagot, melyet visszajuttattam a dietetikusoknak. 2024 júniusában a 2. számú kérdőív is kiküldésre került, mely 2024. 06.29-08.02. között volt kitölthető. Az adatok begyűjtését követően a két kérdőív külön-külön való, illetve összehasonlító elemzését végeztem el.

Alkalmazott statisztikai módszerek

Az adatok feldolgozását követően leíró statisztikai elemzést, keresztábra-elemzést és Khí-négyzet próbát alkalmaztam a változók közötti összefüggések vizsgálatára. Az adatelemzés IBM SPSS 23.0 szoftverrel történt. Azon összefüggéseket tekintettem statisztikailag megalapozottnak, amelyek esetében $p < 0,05$.

Minta leírása

A kitöltésekben összesen 152 dietetikus vett részt. Az első csoport alanyai az edukációs kiadvány előtt válaszoltak a kérdésekre (n=82), míg a második csoport szakemberei a kiadvány tanulmányozása után töltötték ki a kérdőívet (n=69).

IV. Eredmények

1. számú kérdőív eredményei

- A kitöltők jelentős része (48,4%) napi szinten lát el munkája során stroke-on átesett betegeket
- A dietetikusok a mindennapi gyakorlat során a dysphagia szövődményei közül a malnutrícióval (85,5%) és az aspirációs pneumoniával (84,3%) találkoznak a leggyakrabban.
- A dietetikus szakemberek tapasztalatai alapján a dysphagia szempontjából a stroke betegek (95,2%) és a fej-nyak tumoros betegek (90,4%) a leginkább veszélyeztetett betegcsoportok.

- A dietetikus szakemberek kompetenciákkal kapcsolatos ismeretei szerint a dysphagia szűrése az ápolói személyzet feladata (51,8%).
- A megkérdezett dietetikusok szerint a dysphagiás étrend fő jellemzői a biztonságos fogyaszthatóság (77,1%) és a pépesített, amiláz rezisztens sütőporos sűrítés alkalmazása (73,5%).
- A dietetikusok saját bevallásuk szerint a betegségspecifikus diéták ismeretében (81,9%) és a táplálásterápia aktív támogatásában (79,5%) látják a legnagyobb erősségüket.

Az edukációs anyag bemutatása

- **1. fejezet** – nyelészavar fogalma, biológiai háttere, patomechanizmusa és prevalenciája. Szakmai újítás a szájérzet fogalmának bevezetése, melyet befolyásol az élelmiszerek rosttartalma és annak összetétele. A szájérzet így befolyásolja a nyelési hatékonyságot és az együttműködési hajlandóságot.

- **2. fejezt** – A dysphagia növekvő incidenciájának bemutatása, az időskori malnutrició 9D-s modelljének kiemelése. A stroke páciensek dysphagiás állapotának jelentősége, mortalitási arányra gyakorolt hatása.
- **3. fejezet** – Dysphagia fontosabb tünetei, a felismerhető figyelmeztető jelek, illetve a dysphagiás betegek korai szűrésének jelentősége az eredményes rehabilitációban.
- **4. fejezet** – A dysphagia leggyakoribb szövődményeinek bemutatása, a dysphagia és malnutrició kapcsolatának taglálása. A stroke-on átesett betegeknél a malnutrició jelentősége a betegség kimenetelére való tekintettel. FAST-stroke megelőzési protokoll átültetésének bemutatása a táplálásterápia indikációs ajánlásához stroke betegek esetében.
- **5. fejezet** – A dysphagia szűrési lehetőségeinek, az arra irányuló ajánlásoknak és szakmai irányelveknek ismertetése, a dietetikusok kompetenciaköreinek tisztázása és a multidiszciplináris team szerepének kiemelése.

- **6. fejezet** – Szakmai ajánlások és a dysphagiás betegek diétás jellemzőinek bemutatása. A WGO, ESPEN, DGN S1 legfontosabb ajánlásainak és szakmai irányelveinek ismertetése kiemelt figyelemmel a dietetikusok számára fontos gyakorlati tanácsokra, melyek az ételek állagára és textúrájára vonatkoznak. A stroke és poszt-stroke állapotok esetére ajánlások kerültek megfogalmazásra az ételek textúráját és a dysphagia prevalenciáját illetően.
- **7. fejezet** - A dysphagiás betegek dietoterápiájának részletes ismertetése a kompetenciakörök megjelölésével. A betegdokumentáció és a beteggel való kommunikáció jelentősége az étrend összeállításában. A textúra módosítás mellett a megfelelő folyadék-és fehérjebevitel biztosításának lehetőségei is kiemelésre kerültek a táplálás során.
- **8. fejezet** – Mindennapokban alkalmazható gyakorlati tippek és tanácsok, melyek mind a dietetikus szakember munkája során, mind a beteg

hozzátartozóinak mindennapjai során alkalmazható, a dysphagiás páciens táplálásával kapcsolatos tudnivalókat foglalnak össze. E fejezet része továbbá számos, képpel illusztrált étel elkészítésének leírása is, így könnyítve meg a nyelészavaros páciensek változatos étkeztetésének kihívásait.

2. számú kérdőív eredményei

- A kitöltő dietetikusok 57,4%-a foglalkozik napi szinten stroke-betegek ápolásával.
- A dysphagia fogalmával kapcsolatosan a helyes és teljes választ adók aránya 16,6%-kal nőtt az edukációs kiadványt tanulmányozását követően. Az edukáció utáni csoport szignifikánsan magasabb arányban adott helyes választ a kérdésre ($p < 0,05$).
- A dysphagia leggyakoribb szövődményeinek tekintetében a malnutríciót, apszirációs penumóniát, az izomtömegvesztést és a csökkent nyelési képességeket jelölték a legtöbben. Az

edukáció előtti és utáni csoport között egyik esetben sem volt szignifikáns eltérés a válaszadások tekintetében.

- Az edukációs kiadvány hozzájárult a 75 év feletti idős betegek, mint magas kockázati csoport szignifikánsan magasabb fokú felismeréséhez ($p < 0,05$).
- A dysphagia szűrésének fontosságában nem volt kimutatható szignifikáns eltérés az edukációs anyagot megelőzően és azt követően kitöltők eredményeinek összehasonlításakor.
- A multidiszciplináris team tagjainak kompetenciái esetében szignifikánsan csökkent az edukációs anyagot tanulmányozók körében azok aránya, akik szerint a dysphagia szűrése az ápolók feladata ($p = 0,035$).
- A kitöltők 52,2%-a szerint az intézményükben nem szűrik a dysphagiát.
- Az edukáció hatására szignifikánsan nőtt azon dietetikusok száma, akik szerint a dysphagiás étrend egyik fő jellemzője a pépesített és amiláz rezisztens sűrítőporral való sűrítés ($p = 0,011$).

- A kitöltők 65,2%-a szerint intézményükben nem elérhetőek a dysphagiás betegek részére az állagmódosított, amilázrezisztens sűrítőporral sűrített étrendek. Ennek okaként a dietetikusok 36,2%-a a termék alkalmazásáról való információk hiányát, míg 30,4% anyagi szempontokat (termék magas ára) jelölte meg.
- A kitöltő dietetikusok legfőbb erősségüket a betegségpecifikus diéták ismeretében és a betegekkel, valamint egészségügyi szakdolgozókkal való mindennapi kapcsolattartásban látják. Az edukáció előtti és utáni kitöltések egyik esetben sem mutattak szignifikáns eltérést.
- A dietetikusok összességében elégedettek az edukációs anyaggal, mely a napi gyakorlatban is praktikus és könnyen használható információkat tartalmaz. Emellett betegedukációra és a szakmai tudás felfrissítésére is kiválóan használható.

V. Következtetések

- Az 1. számú kérdőív eredményei alapján az edukációs anyagnak a dysphagia szempontjából magas kockázatot jelentő állapotokról (kiemelve a stroke és időskor fontosságát), valamint a szűrés jelentőségéről is szót kell ejtenie. Emellett a kompetenciakörök tisztázása, a dysphagiás étrenddel kapcsolatos szemléletváltás, ezáltal a páciensek pozitív étkezési élményének támogatása is céljaim között szerepelt a tartalmakkal.
- A kiadvány úgy került összeállításra és megírásra, hogy az könnyen áttekinthető és értelmezhető módon nyújtson tájékoztatást alapvető információkról a dysphagiával kapcsolatban, ugyanakkor bővelkedjen új ismeretekben is (pl. szájérzet, dysphagia dietetoterápiájára adaptált FAST stb.).
- Az 1. hipotézisem helytálló, ugyanis az edukációt követően szignifikánsan nőtt a dysphagia fogalmát pontosan ismerő dietetikusok száma ($p=0,030$).
- A 2. hipotézisem bizonyítást nyert, mivel az edukációt követően szignifikánsan nőtt az idős, 75

év feletti betegek magas kockázati csoportként való azonosításának száma ($p=0,042$).

- A 3. hipotézisem szintén beigazolódt, hiszen szignifikánsan csökkent azon dietetikusok száma, akik szerint a dysphagia szűrése ápolói kompetencia ($p=0,035$).
- A 4. hipotézisem elvetésre került, ugyanis az edukációt követően nem bizonyult szignifikánsan magasabbnak azon hazai intézmények száma, ahol a dietetikusok elmondása alapján működik a dysphagia szűrése ($p=0,146$).
- Az 5. hipotézisem szintén bizonyítást nyert, mivel az edukációt követően szignifikánsan nőtt azon dietetikus szakemberek száma, akik a dysphagiás étrend fő jellemzőjeként a „pépesített és amidázrezisztens sűrítőporral való sűrítést” jelölték meg ($p=0,011$).
- A 6. hipotézisemet elvettem, ugyanis az edukációt követően nem nőtt szignifikánsan azon kitöltők száma, akik szerint intézményükben elérhető speciális, állagmódosított amidáz-

rezisztens sűrítőporral sűrített, dysphagiás étrend a nyelészavaros betegek számára ($p=0,528$).

- A 7. hipotézisem szintén elvetésre került, mivel az edukációt követően a dietetikusok körében nem nőtt szignifikánsan azok aránya, akik a táplálási team tagjaként az intézményi táplálásterápia aktív támogatásával látják a legfőbb erősségüket a dysphagiás étrend általános kórházi bevezetésével kapcsolatban ($p=0,109$).
- Összességében a dietetikus szakemberek visszajelzései és a bemutatott eredmények alapján az általam összeállított, a stroke-on átesett dysphagiás betegekre külön hangsúlyt fektető edukációs kiadványom hasznos szakmai anyagnak bizonyult, mely az általános és új információk, a kompetenciakörök és a dietetoterápiás megoldások bemutatása révén lehetőséget nyújt a dietetikusoknak szakmai tudásuk elmélyítésében és új ismeretek alkalmazásában.

VI. Saját publikációk jegyzéke

Az értekezés témájához kapcsolódó publikációk

1. **Kovács, Andrea;** Szabó, Pál Tamás; Óváry, Csaba; Molnár, Andrea; Veresné Bálint, Márta; Béres-Molnár, Katalin Anna; Folyovich, András: A dysphagia táplálásterápiája stroke-betegek esetében - 2021ORVOSI HETILAP162 : 40pp. 1601-1609. , 9 p. (2021)
2. **Kovács, Andrea;** Szabó, Pál Tamás; Folyovich, András: A Covid-19 betegség, a tápláltsági állapot és a dysphagia összefüggései, kiemelten a stroke-betegek esetében, IDEGGYOGYASZATI SZEMLE / CLINICAL NEUROSCIENCE74 : 11-12pp. 367-378. , 12 p. (2021)
3. **Andrea Kovacs,** Marta Veresne Balint, Katalin Anna Beres Molnar, Andras Folyovich: Nutritional therapy of post-stroke dysphagia patients, with special reference to the role of dietitians in multidisciplinary teams: A Hungarian study-2025 DEVELOPMENT HEALTH SCIENCES- Article ID DHS 2025.00068

4. **Kovács Andrea**; Veresné, Bálint Márta: Az Izraeli Dietetikai Szövetség ajánlásának magyar adaptációja: A kritikus állapotú, gépi lélegeztetettbetegek táplálásáról a COVID-19 világjárvány alatt: Táplálási ajánlások dietetikusok részére **1. rész ÚJ DIÉTA: A MAGYAR DIETETIKUSOK LAPJA (2001-)**30 : 4pp. 2-5. , 4 p. (2021)

5. **Kovács Andrea**; Veresné, Bálint Márta: Az Izraeli Dietetikai Szövetség ajánlásának magyar adaptációja: A kritikus állapotú, gépi lélegeztetettbetegek táplálásáról a COVID-19 világjárvány alatt: Táplálási ajánlások dietetikusok részére **2. rész ÚJ DIÉTA: A MAGYAR DIETETIKUSOK LAPJA (2002-)**1.szám

6. **Kovács Andrea**, A dysphagia táplálásterápiája, különös tekintettel a stroke betegekre. Táplálkozástudományi Morzsák Hírlevél4 : 1p. Online (2021)

7. **Kovács Andrea**, Veresné Bálint Márta, Folyovich András Improving nutritional therapy for dysphagia with a special focus on stroke patients. Study design in Hungary **In: HMAA Füred 2022**, (2022) Paper: 71

Az értekezés témájától független publikációk

1. **Kovács Andrea**: A Nutricia alapításától napjainkig, betekintés az enterális szondatáplálás történetébe- KALEIDOSCOPE: MŰVELŐDÉS-TUDOMÁNY- ÉS ORVOSTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT11 : 21pp. 348-357. ,10 p. (2020)
2. Szabó Pál Tamás; **Kovács Andrea**; Halász Tímea ; Béres-Molnár Katalin Anna; Molnár Beatrix; Balogh Zoltán; Folyovich András: Táplálásterápia stroke-osztályon: akut stroke-betegek dysphagia ellátása NŐVÉR34 : 6pp. 34-39. , 6 p. (2021)
3. Szabó Pál Tamás; Műhelyi Viktória ; Béres-Molnár Katalin Anna; **Kovács Andrea**; Balogh, Zoltán; Folyovich, András: Akut stroke-betegeken validált ágy melletti dysphagiafelmérések az elmúlt húsz évben –szisztematikus irodalmi áttekintés- DEGGYOGYASZATI SZEMLE / CLINICAL NEUROSCIENCE74 : 7-8pp. 235-248. , 14 p. (2021)
4. Molnár Andrea; **Kovács Andrea**; Martony Zsuzsanna; Székács Béla: Idősek alultápláltsága- HÁZIORVOS TOVÁBBKÉPZŐ SZEMLE24: 2pp. 84-87. , 4 p. (2019)

5. Molnár Andrea, **Kovács Andrea**, Pálfi Erzsébet
Klinikai táplálás Dysphagia esetén
MAGYAR BELORVOSI ARCHIVUM 77: 2 pp.
95-100. (2024)

6. Pálfi Erzsébet, Molnár Andrea, **Kovács Andrea**,
Havasi Anikó, Szűcs Zsuzsanna
Táplálásterápiás konszenzus 2022: A dietetikus
szerepe a klinikai táplálás megvalósításában a
legfrissebb szakmai irányelvek alapján
MAGYAR BELORVOSI ARCHIVUM 76: 1 pp.
26-28. (2023)

7. Folyovich András; **Kovács Andrea**; Szabó Pál
Tamás; Sahin Péter; Óváry Csaba; Pálfi Erzsébet;
Molnár Andrea: Stroke-betegek táplálásterápiája
– nemzetközi irányelvek alapján összefoglaló
referátum. Ideggyógyászati Szemle
Proceedings. 2023;8(4):183-202.